

Enige broedvogels in Noord-Brabant

door

SJ. BRAAKSMA, W. H. TH. KNIPPENBERG en V. LANGENHOFF

De IJsvogel, *Alcedo atthis ispida* L.

De IJsvogel is in het grootste deel van de provincie Noordbrabant beslist een zeldzame broedvogel. Slechts plaatselijk komt de soort wat talrijker voor. Dit laatste geldt speciaal voor de omgeving van Eindhoven. De betrekkelijke algemeenheid in die omgeving is ongetwijfeld te danken aan de aanwezigheid van stromend water met steile oevers en daarnaast wellicht aan de nabijheid van verschillende visvijvers, die uiteraard een grote aantrekkingskracht uitoefenen op alle visetende dieren. In onderstaand overzicht zijn als gebruikelijk ook alle waarnemingen opgenomen, die in de geraadpleegde literatuur werden aangetroffen. Het overzicht is overigens waarschijnlijk onvolledig, daar het stellig niet uitgesloten is, dat plaatselijk — speciaal in het westen van de provincie, bijv. in de omgeving van Strijbeek en Bergen op Zoom — nog IJsvogels broeden, die aan onze aandacht zijn ontsnapt. Het aantal berichtgevers in deze gebieden is nl. nog gering. De vele waarnemingen buiten de eigenlijke broedtijd zijn uiteraard buiten beschouwing gelaten. Het is bekend, dat in strenge winters veel IJsvogels omkomen. (vgl. bijv. HAVERSCHMIDT, 1942). Het aantal broedparen is als gevolg hiervan plaatselijk aan sterke schommelingen onderhevig. De tot dusverre bekende inventarisatie-gegevens uit andere provincies wekken het vermoeden, dat dergelijke schommelingen in het aantal broedparen in Brabant evenals in Limburg veel minder sterk optreden dan elders in ons land. Mogelijk houdt dit verband met gunstiger overwinteringsomstandigheden in de vorm van iets mildere wintertemperaturen en de reeds genoemde aanwezigheid van visvijvers en van snelstromende beken.

Waarnemingen:

- Vierlingsbeek: 1938, medio mei 1 ex. jongen voerend tussen Vierlingsbeek en Venray (TEN KATE, 1944).
 Mill: 1952, 2 paren in de omgeving, waarvan één broedend aangetroffen (H. H. CLAASSENS).
 Helenaveen: 1954, evenals voorgaande jaren geregeld waargenomen (BOERE-KAMPS).
 Lierop: 1952, geregeld waargenomen omgeving Beuven (G. SITEUR).
 Helmond: 1949, in mei bij de Warande, 1943 in juni bij brug over Bakelsche Aa (G. SANDERS).
 Stiphout: 1951, broedvogel, nest werd echter uitgehaald (F. v. D. KERKHOF).
 Aarle-Rixtel: 1938, 3 mei nest in oever van de Aa (J. VAN ALPHEN).
 Nuenen: 1951, broedvogel op „Eckart” (H. KRUUK).
 Beek en Donk: 1952, broedend (A. HELLINGS), 1947 idem, nest werd echter uitgehaald (F. v. D. K.).
 Liempde: 1952, broedvogel aan de Dommel tussen spoorbrug en afwateringskanaal (v. OIRSCHOT).

- Heeswijk: 1952, op 3 april 1 ex. gezien bij het kasteel; volgens jachtopzichter waarschijnlijk broedend langs de Aa (S. BRAAKSMA).
- St. Michielsgestel: 1952, in juni geregeld waargenomen boven de Dommel bij Zegenwerp (W. KNIPPENBERG, A. RAYMAKERS, J. STENDER).
- Den Dungen: 1953, broedvogel aan het Wiel; nest werd echter uitgehaald (J. KUSTERMANS), 1952, in maart en april baltsend paar waargenomen, in mei en juni meermalen 1 ex. gezien tussen 's-Hertogenbosch en Den Dungen (S. B.).
- Hedel: 1953, op 12 juli 1 ex. boven de Maas (J. VAN LEEUWEN), $\pm$ 1940, blijkens mededeling fortwachter geregeld broedend op fort Crèvecoeur ten z. van de Maas (S. B.).
- Vught: 1953, op 18 augustus 1 ex. ten w. van IJzeren Man (V. LANGENHOFF), 1951, geregeld waargenomen langs beek ten n. van de IJzeren Man (v. d. PAS), hier omstreeks 1940, geregeld gezien in voorjaar en zomer (S. B.).
- Haaren: 1953, geregeld waargenomen (L. HENDRIX, K. v. d. HEIJDEN, P. GEROLD), 1950, 6 jongen gezien bij het Groot Seminarie (A. v. d. MEIJDEN).
- Oisterwijk: 1944, in juli geregeld 2 ex. langs de Reusel bij de Hondsborg, waar ook oude nestgang aangetroffen (*Ardea* **34**, p. 365), 1942 broedvogel (HAVERSCHMIDT, 1942).
- Moergestel: 1944, wellicht broedvogel: gezien langs de Reusel (BROUWER, 1946).
- Tilburg: 1952, in gebied met straal van $\pm$ 6 km rondom de stad 3 broedparen (F. A. TEURLINCX), 1938 nestgang met 7 jongen (VAN IERSEL, 1938).
- Oirschot: 1953, in juni 1 ex. met voedsel bij nestholte langs de Oirschoterdijk (A. VAN DIJK).
- Meerveldhoven: 1955, evenals vroeger broedvogel, zelfs iets in aantal toegenomen; nu enkele paren bij de visvijvers en langs de Dommel (B. VAN DOOREN).
- Aalst: 1952, op 4 juli nest in zandafgraving binnen de bebouwde kom, op kilometers afstand van stromend water (B. v. D.).
- Eindhoven: 1950, broedvogel in de omgeving (TAAPKEN, 1951), in 1944 geregeld 2 paar in de omgeving (BROUWER, 1946).
- Heeze: 1953, 2 broedgevallen vastgesteld (*Limosa* **26**, p. 105).
- Valkenswaard: geregeld broedend (B. v. D.), 1952, regelmatig gezien (G. SITEUR), 1948, in juni 1 ex. gezien bij de visvijvers (S. B.), 1946, op 10 mei nest met jongen in steile oever (G. v. d. ZANDEN).
- Riethoven: omstreeks 1950, drie jaar achtereenvolgende nesten in duikertje onder fietspad op 100 m afstand van de Keersop. De soort broedt ook in klein aantal langs de Aa en de Beerse (B. v. D.).
- Bergeyk: 1952, 1 ex. gezien op 17 juni bij de visvijvers; volgens omwonenden stellig verschillende paren broedend langs de beek (S. B.), 1952, geregeld aanwezig (G. SITEUR), 1951, minstens 4 jongen bij de visvijvers (H. KRIJCK), 1950, broedvogel bij de visvijvers (H. KRIJCK en jachtopzichter), 1948 op 25 juli bewoonde nestholte gevonden in de oever van de Keersop ter hoogte van de visvijvers. De N.J.N. wist behalve dit nest nog 4 bewoonde nesten in deze omgeving (S. B.).
- Brabantsche Biesbosch: mogelijk incidenteel broedend (A. C. BOELMANS, zie ook LEBRET en VERHEY, 1954).

Het totaal aantal broedparen in Noord-Brabant mag aan de hand van bovenstaande gegevens met vrij grote waarschijnlijkheid voorlopig worden getaxeerd op gemiddeld minstens dertig per jaar.

Literatuur:

- BROUWER, G. A. (1946): Broedvogels 1944 en 1945. *Ardea* **34**, p. 365.
- HAVERSCHMIDT, F. (1942): Faunistisch Overzicht van de Nederlandsche Broedvogels, pp. 10—11, Leiden.

IERSEL, A. VAN (1938): IJsvogel. De Zwerver 1938, p. 251.

KATE, C. G. B. TEN (1944 en 1953): Ornithologie van Nederland. Limosa 17, p. 73 en 26, p. 105.

TAAPKEN, J. (1951): Met kleine letter. In Weer en Wind, 1951, p. 116.

SJ. BRAAKSMA

(afd. Natuurbescherming en Landschap
van het Staatsbosbeheer).

Het Woudaapje, *Ixobrychus m. minutus* L.

Het hoeft geen verwondering te wekken, dat in de geraadpleegde literatuur slechts enkele mededelingen werden aangetroffen over het voorkomen van het Woudaapje in Noordbrabant.

Uit onderstaand overzicht blijkt nl. dat, voorzover bekend, de soort hier gedurende deze eeuw in totaal pas op dertien plaatsen werd waargenomen. Op slechts twee van deze plaatsen broedden mogelijk meer paren in eenzelfde jaar. Verschillende van de genoemde waarnemingen hebben, gezien het tijdstip van de waarneming, mogelijk betrekking op doortrekkers. Daarnaast krijgt men sterk de indruk, dat de soort elders slechts incidenteel heeft gebroed, gezien het zeer geringe aantal waarnemingen. Wij mogen dan ook aannemen, dat het totaal aantal broedparen per jaar in Noordbrabant gemiddeld beneden de tien blijft. De oudste bekende aanwijzing over het broeden dateert uit 1897, toen ALBARDa het Woudaapje als broedvogel voor Noordbrabant vermeldde, echter zonder nadere plaatsaanduiding. Alle sindsdien gepubliceerde gegevens zijn, voorzover bekend, opgenomen in onderstaand overzicht. Uit de verzamelde gegevens blijkt, dat de aard van het broedbiotoop in Noordbrabant niet afwijkt van dat in andere provincies. Ook hier geldt de in „De Nederlandsche Vogels” gebruikte algemene omschrijving: „nestelt in rietvelden en moerassen”. Dat dergelijke terreinen in bepaalde gevallen slechts een geringe oppervlakte hoeven te hebben, bewijst bijv. het hier vermelde voorkomen van de soort in de smalle rietkragen langs het Drongels kanaaltje. Overigens wordt door EYKMAN c.s. (1941) het broeden van de soort in de provincie N. Brabant niet vermeld, terwijl door VAN OORT (1922) alleen wordt aangegeven, dat de soort in Brabant broedt, zonder nadere plaatsaanduiding. HAVERSCHMIDT (1942) vermeldt het voorkomen bij Steenbergen in 1937 en bij Oisterwijk in 1917. Uit de door het Staatsbosbeheer verzamelde gegevens blijkt, dat het Woudaapje in Brabant, evenals in de meeste andere provincies, nog aanmerkelijk zeldzamer is dan de Roerdomp. Er broeden nl. blijkens de inventarisatiegegevens in Brabant waarschijnlijk minstens 35 Roerdompen (BRAAKSMA en MÖRZER BRUIJNS, 1954). Het is voorts nog niet duidelijk, wat de oorzaak is van dit verschil in aantal. Op het eerste gezicht lijkt het immers alsof beide soorten vrijwel met eenzelfde biotoop genoegen nemen. Er zal evenwel moeten worden onderzocht, in hoeverre dit inderdaad het geval is. De voedselbiologie speelt mogelijk eveneens een rol bij het verschil in verspreiding tussen Woudaapjes en Roerdompen.

W a a r n e m i n g e n :

- Beugen, de Vilt: 1951, gehoord op 1 juni en regelmatig gezien in juni, 1948 broedvogel (J. DE JONG).
- Stiphout, leemkuilen: 1955, 11 aug. nest met 3 jongen (TEN KATE, 1956), 1954, ♀ gezien op 18 juni (TEN KATE, 1954).
- Lierop, Beuven: 1951, op 10 juni 1 ex. roepend (G. SITEUR), in 1951 broedvogel (K. VIVEEN).
- Valkenswaard, visvijvers: 1952, meermalen waargenomen in juni, juli en augustus, 1950, gehoord in mei, 1949, gezien op 3 juli (G. S.), 1948, gezien op 25 juli (S. BRAAKSMA), 1947, 2 ex. roepend op 21 juni (P. B. JANSSEN, G. JONKER).
- Bergeyk, visvijvers: 1950, gezien in augustus (jachttopzichter), 1946, gezien op 12 mei (BROUWER, 1950).
- Oisterwijk, vennen: 1930, broedvogel (VAN OORDT, 1930). 1920, wellicht broedvogel, op 13 juli 1 ex. bij het Kolkven, waar door boswachter tot begin juli geregeld 1 ex. waargenomen. (BROUWER en VERWEY, 1922), 1917, op 15 mei 1 ♂ bij Kolkven (HAVERSCHMIDT, 1942).
- Tilburg, Galgenven: 1954 ♂ gezien op 13 juni (K.N.N.V. afd. Tilburg).
- Cromvoirt-Drunen, Drongels kanaaltje: 1954 en 1953, hoogstwaarschijnlijk broedvogel, volgens vissers stellig meer dan 1 paar (W. BRAAKSMA).
- Engelen-Vlijmen, de Meer: 1950, in juni 2 ex. (M. F. MÖRZER BRUIJNS), 1904, 1 paar broedend (WIGMAN, 1910).
- Vlijmen-Haarsteeg, wiel bij eendenkooi: 1948, broedvogel, hier ook daarvoor geregeld aanwezig, jaren geleden 1 ex. geschoten voor mijn verzameling (A. MERKS).
- Zundert-Nieuwmoer, de Maatjes: 1952—1954, hoogstwaarschijnlijk afwezig (HUYSKENS), 1948, broedvogel (G. A. BROUWER).
- Brabantse Biesbosch: 1953, in april ♀ op de Visplaat (J. WITLOX), 1952, enkele malen 1 ex. gezien tijdens het vissen (F. A. TEURLINCX). De Avifauna van de Biesbosch vermeldt de soort uitsluitend als trekker: 5 waarnemingen in juni, juli, augustus en september (LEBRET en VERHEY, 1954).
- Steenbergen, Kruisbeek: 1937, 1 ex. vliegend op 21 juli (BROUWER, 1938).

L i t e r a t u u r :

- ALBARDA, H. (1897): Aves Neerlandicae, Naamlijst van Nederlandsche Vogels, Leeuwarden.
- BRAAKSMA, S.J. en MÖRZER BRUIJNS, M. F. (1954): De stand van de Roerdomp, *Botaurus stellaris* L., als broedvogel in Nederland tot 1953. *Ardea* 42, p. 153.
- BROUWER, G. A. en VERWEIJ, J. (1922): Waarnemingen van 1 januari 1920 tot en met 30 juni 1922. *Ardea* 11, p. 136.
- BROUWER, G. A. (1938 en 1950): Broedvogels. *Ardea* 27, p. 98 en 38, p. 201.
- EYKMAN, C., e.a. (1941): De Nederlandsche Vogels. Deel 2, pp. 525—527. Wageningen.
- HAVERSCHMIDT, FR. (1942): Faunistisch Overzicht van de Nederlandsche Broedvogels, pp. 10—11. Leiden.
- KATE, C. G. B. TEN (1954 en 1956): Ornithologie van Nederland. *Limosa* 27, p. 148 en 29, p. 50.
- LEBRET, T. en VERHEIJ, C. J. (1954): De Avifauna van de Biesbosch, p. 24.
- OORDT, G. J. VAN (1930): The ornithological Reservations of the Netherlands in 1930. *Ardea* 19, p. 11.
- OORT, E. D. VAN (1922): De Vogels van Nederland. Deel 1. p. 85. 's-Gravenhage.
- WIGMAN, A. B. (1910): De Zomervogels van de Meer te Vlijmen. (N. Brab.). Jaarboekje N.O.V. no. 7, p. 86.

S.J. BRAAKSMA

(afd. Natuurbescherming en Landschap
van het Staatsbosbeheer).